

KOVÁCS DÓRA

Az ikon másik oldala: az ecset, hegyén pedig az ikonfestő

Beszélgetés Vollnhofer D’Innocenzo Máriával az ikonfestésről

Mesteremmel, Vollnhofer Máriával beszélgettem. Előljáróban annyit, hogy mind a ketten római katolikusok vagyunk, mégis az ikonfestés köt össze bennünket; míg én kezdő vagyok, addig Mária már csaknem negyven éve ikonfestő. Olyan jó volt összeülni és beszélgetni Máriával az ikonfestésről, mert közben beszéltünk az életéről, mesterei sorsáról, az ikonok világával való kapcsolatáról. Arról is szó esett, hogy mi is az ikonfestés, és arról is, ki is az ikonfestő.

E beszélgetés élményét szeretném átadni az olvasóknak, szívből kívánom, amit az ikonfestés előtti imában szoktunk kérni, hogy „kezem műve által másokhoz beszéljek”.

Vollnhofer Mária 2010 óta hetente tart ikonfestést Budapesten a Vollnhofer ArtStudióban. Az első országosan meghirdetett ikonfestő tanfolyamot ő indította 1999-ben Szombathelyen a Katolikus Továbbképző Intézetben (ma Martineum), ahová az egész ország területéről érkeztek lelkes tanulni vágyók. Egyik mestere, Irén anyja halálának első évfordulóján, 1999. július 25-én ökumenikus találkozót rendeztek „Az ikonok ökumenikus összekötő ereje” címmel római és görögkatolikusok, ortodoxok, reformátusok és evangélikusok részvételével. Az évente megrendezett ökumenikus találkozó kibővült a zene és a liturgia témákkal. Ez az esemény idén üli huszadik születésnapját. Mária akkoriban azt a célt tűzte ki maga elé, hogy Magyarországon is bevezesse az ősi tojástempera-technikával történő ikonfestést, több évtizedes tanulását és tanítási tapasztalatait hazahozva. Azóta sem szakadt meg ennek a célnak a megvalósítása; tanítványai (felekezeti hovatartozástól függetlenül) tovább tanítanak és viszik tovább a nagy mesterek technikáit. Nagy tudású, világlátott, több nyelven beszélő nő, aki alázattal, türelemmel és kíváncsisággal fordul a világ felé, az ikonok segítségével pedig a Jóistenhez, a világhoz és a hozzá hasonló, Istent kereső emberek sorsához kapcsolódik.

Vollnhofer Mária

Az ikonfestés tulajdonképpen ikonírás, ikonográfia, az ősi tojástempera-technika alkalmazásával. Az ikonfestés szolgálat, meditáció és az ökumené egyik hatásos módszere, folyamata pedig imádság, másokhoz való beszélés, alázat, alárendeltség, Isten keresése és ráhagyatkozás, eszközzé válás az ő kezében.

Sokszor olvashatjuk, hogy „az ikon görögül képet jelent”. Az ikonfestő ezzel szemben nem egy festő ember, aki szakrális képet fest. (Tehát az ikon mégsem csak képet jelent.) Az ikonfestő lelkileg elmélyül, átadja magát, képességeit, tudását, idejét az ikonok és annak a misztikumnak, ami később térben és időben az ikonná válik, ami előtt imákat

mormolnak, s amibe az emberek bele-belevésik a tekintetük valamit keresve: nyugalmat, válaszokat és segítséget... Az ikonfestő rajta marad az ikonon.

– **Furcsállják az emberek, amikor azt monddod, római katolikusként ikonfestő vagy?**

Vollnhofer Mária egyik munkája

Régebben meglepő volt, de ma már nem az. Korábban az is új volt, hogy egy nő ikont fest, aztán elfogadottá vált. Emlékszem, mikor Finnországban éltem, akkor ünnepelte az ottani ikonfestő műhely a húszéves fennállását. Ott már a második világháború vége óta vannak női evangélikus és római katolikus ikonfestők is. 2002-ben volt Rómában egy nemzetközi ikonográfiai kongresszus, melyen kiderült, hogy az ikonfestő tanfolyamok voltak a legnépszerűbbek az összes művészeti ág között.

Korunkban az ikonfestés reneszánszát éli Európa-szerte, vallási irányzattól és nemtől függetlenül egyre nyitottabbak rá a kereső emberek. Ez a folyamat látható mindenhol, akár Szerbiában is, ahol a szerzetesnők is festik az ikonokat.

– **Hogyan talákoztál az ikonokkal? Kik voltak a mestereid? Hol tanultad az ikonfestést?**

Nagyjából húszéves voltam, mikor először találkoztam az ikonokkal egy múzeumban – tehát nem egy templomban. Az akkori Jugoszláviában, Splitben volt egy kiállítás az ikonokról, ami nagyon megragadott. Akkor vettem is az ikonokról több képeslapot, amelyeket felragasztottam egy-egy fára, majd a szobám díszévé váltak, ezek azóta is kísérik az életemet. (Ez a kiállítás azóta is folyamatosan megtekinthető a Spliti Szépművészeti Múzeumban – a szerző.)

Aztán Olaszországba mentem férjhez, onnan pedig Finnországba költöztünk, ami meghozta a második találkozást az ikonokkal. Feleség lettem és közben édesanya is, ezért olyan foglalkozást kerestem magamnak, amit mindig és mindenhol űzhetek, akármelyik országba is kerülünk. Finnországban erős az ortodox egyház, ezért reménykedtem, hogy az egyik kolostorban tanulhatok majd ikonrestaurálást, de nem így lett. Viszont ikonfestést tanítottak a svéd dolgozók iskolájában, ahol **Robert de Caluwé atya** (1914–2005, ikonfestő, Hollandiából származó római katolikus pap, aki bizánci rítusban celebrált – szerző) hetente egyszer egy-másfél órát foglalkozott velünk. Ez főleg technikai képzés volt, tulajdonképpen itt ismertem meg az ikonfestés alapjait. Helsinkitől körülbelül 40 km-re, Myllyjarvi-ben de Caluwé és egy francia pap alapítottak egy ökümenikus központot, mi is ide jártunk templomba, itt egy nemzetközileg és felekezetiileg is sokszínű társaság gyűlt össze.

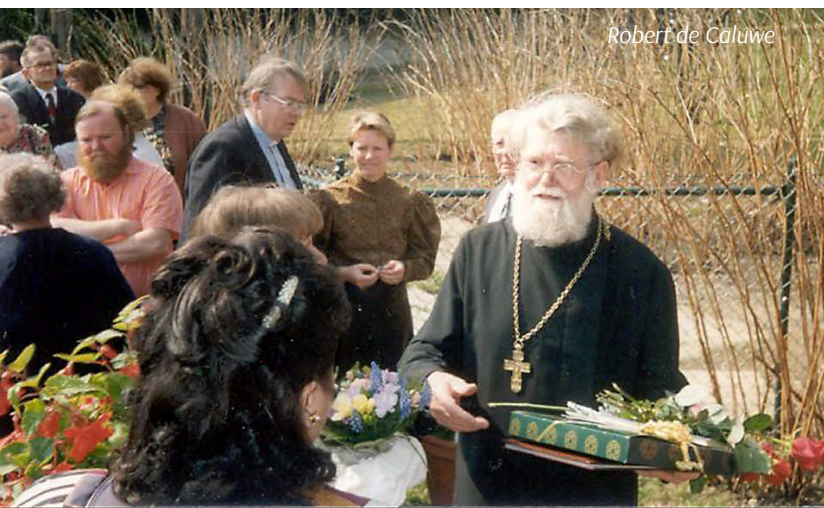
Finnországi életünket rövid időre megszakítva visszaköltöztünk Olaszországba, ahol 1985-ben megismerkedtem **Irén anyával** (ikonfestő szerzetesnő, remete a római Szűzanya Elszenderedéséről elnevezett orosz kolostorból – szerző), és részt vettem egy Padova mellett tartott ikonfestő tanfolyamán. Irén anya lelkisége olyan mértékig átítatott mindent, hogy itt teljesen más színt és hozzáállást kaptam, ami még ma is magával ragad. Irén anya egész életét az ikonfestésnek és a Jóistennek szentelte. Egészen haláláig látogattam őt. Irén anya létezése és minden övele kapcsolatos történet mély nyomot hagyott bennem. Mi volt azonban a legnagyobb ajándék, amelyet Irén anyától kaptunk? A hit öröme, az Istenben való élet és munka boldogságát. Megtanított bennünket, hogy lehet az egész életünket egy cél szolgálatának szentelni. Az Irén anya halála előtti évben, 1997-ben az Áthosz-hegyi kolostorokból kihozták a kincseket, és Thessalonikiben bemutatták a nagyközönségnek.

Irén anya festés közben

Egon Sendler atya

Robert de Caluwé

Ekkor – először a történelem során – nők is állhattak a híres és jól ismert ikonok előtt. A félsziget kolostorait ugyanis mindmáig csak férfiak látogathatják. Ez az út életem egyik nagyon fontos élménye, mert Irén anyával együtt lehettem ott.

Mindeközben eljutottam **Egon Sendler atya** (1923–2014, ikonfestő, német származású jezsuita szerzetes) néhány kurzusára Siracusába és Párizsba, ő lett a harmadik mesterem. Egon atya szovjet fogságban volt, onnan hozta haza az ikonok csodálatos világát. Az itt tanult Sendler-féle tojástempera-festést és Irén anya lelkiségét szerettem volna megtanítani és továbbadni. 1992-ben kezdtem ikonfestést tanítani Finnországban és Olaszországban. Irén anya halálának első évfordulójára szerveztük az első magyarországi ikonfestő tanfolyamot „Az ikonok ökümenikus összekötő ereje” címmel Szombathelyen 1999-ben.

– Mit csinál az ikonfestő? Másol?

Sohasem mondjuk, hogy másolunk egy ikont, hanem azt mondjuk, hogy újraértelmezzük azt, épp úgy, ahogy egy zenész teszi egy zeneművel, ahogy egy újabb és újabb színész elszaval egy ismert verset; minden alkalommal más lesz. Egon Sendler azt mondta, hogy „az ikonfestés egy mesterség, nem pedig alkotó művészet, hiszen nem saját kútfejkéből találjuk ki az ikonokat, hanem mindig egy előképet veszünk alapul”.

Az ikonfestő saját képessége és lelkiisége szerint festi ikonjait, melyekbe a saját érzéseit is beleteszi. Az ikon hasonló lehet az ikonfestőhöz, hasonlíthat az arc formája, a sajátos jegyek. Irén anya szerint az ikonfestés komoly előkészületet igényel, melynek az első legfontosabb feltétele a lelki felkészülés. Egyik levélében így írt Irén anya: „Az ikonfestő munkája nagyon hasonlít az imádsághoz. Az ember azt képzelem, hogy az Úr áll előtte, és a munkát neki végzi.”

– Érdekes, ahogy a magyar nyelvben a „hiteles” szóban maga a hit is benne van. Mit jelent a hitelesség az ikonfestésben, mikor mondhatjuk, hogy egy ikon hiteles? Egyáltalán feltehetjük-e így a kérdést?

Talán úgy is feltehetnénk a kérdést, hogy kik festenek ikonokat, kik festhetnek ikonokat, fontos-e valóban a hitelesség, vagy inkább az a lényeg, hogy az üzenet átsugározzon az ikonon, melyet átélve egy bizonyos személynek vagy közösségnek készítünk.

Sok évtizedes tapasztalatból és nemzetközi gyakorlatból azt mondhatom, hogy számtalan személy, akik a tanfolyamokra jöttek, és elkezdtek velünk járni az ikonfestés szép, de igen göröngyös útját, akaratlanul is megtalálták az ajándékozás örömét, melyet „csak” hittel és hitelesen lehet átélni. Sokak megtalálták a még nem ismert vagy eltemetett, Istenbe vetett hitet, megtalálták az élet értelmét, a lelki békét, mely öröm és megnyugvás, de amit kemény munkával tudunk csak elérni.

Vannak azonban, akiket csak a tojástempera-technika és nem az ikonok világa érdekel, divatból és eladásra készítik ikonjaikat. Itt már erősen feltehetjük a hitelesség kérdését.

Az ikonok elkészültével azokat megáldják, ezután kezdik meg az életüket rendeltetési helyükön, és bejárják a nekik szánt utat. Milyen hatalmas erő van az ikonokban, milyen sok embert szólítanak meg, milyen sokan érzik csak egyszerűen, hívők és nem hívők egyaránt, hogy jó az ikonokat szemlélni, jó beengedni őket az életünkbe. Az ikonok harmóniájukkal, letisztult, tökéletesített formavilágukkal biztosságot, nyugalmat, békét sugároznak, tartást adnak nekünk azért is, mert formájukban változatlanok, és az örökkévalóság számunkra érthető megfogalmazásai.

Az ikonfestés így támaszt, erőt ad a nehéz élethelyzetekben. Egyik ikonfestő társunk, Tombor Kata rákbategek csoportjának tart hetente ikonfestést, ebben a közösségen segít a terhek hordozásában.

– Legtöbb ikonodat hozzád közelállónak festetted, így főleg magántulajdonban vannak. Van esetleg olyan, amely nem valakinek az otthonában, hanem egy közösségi térben, akár templomban látható?

Amikor készen van az ikon, és fizikailag rendeltetési helyére kerül, külön életem kezd élni, de bennem megmarad az az érzés, amikor és ahogy készítettem. Ez így van minden ikonnál. A korszuni Istenanya ikonja alapján festett ikonom ma a Premontrei Rendi Szent Norbert Gimnázium kápolnájában van, Szombathelyen. Édesapám 1901-ben született, és ebben a gimnáziumban volt diák, az ő születésének 100. évfordulóján ajándékoztam ezt az ikont az iskolának.

– Kövekre is festesz. Elmondod, miért szereted a kőfestést?

Sokszor csak úgy pihenésként vagy ujjgyakorlat céljából köveket is festek, különösképpen szimbólumokkal, ikontémával, és ezt tanítványaimnak is ajánlom, mert remek gyakorlat az ikonfestéshez. Sok ikont készítettem úgy, hogy már a festés pillanatában tudtam, hogy kinek szánom. Azt vettem észre, hogy egy kővel sokszor többet tudunk adni valakinek, aki fontos nekünk, mint egy képpel vagy ikonnal. A kő kézbe fogható, a sajátod lehet, bárhová elviheted magaddal, kísérőd lesz. Azt gondolom, hogy a megfestett kövek az ikonfestés kis katonái.

– Mit jelent az ikonfestés az életedben?

Valójában az ikonfestés főleg a tanítással vált az életem részévé, az életemmé. Lelki egyensúlyt hozott az életembe – amit persze mindennap meg kell újítani. Minden az ikonok körül forog, az élet is, mivel az ikonok világa az élet egészét (a vallást, a hitet, a történelmet, a filozófiát, a pszichológiát...) magába foglalja. Ikonfestés közben az ikonfestő ezt a teljességet a saját világába helyezi bele. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy mielőtt hozzákezdünk egy ikon festésének, többek között utánajárunk az ikon történetének, keletkezési helyének, szimbólumainak, az adott kor szellemének, és annak is, milyen volt az életútja.

Ikonfestés közben apránként megtanulunk szembenézni magunkkal, saját alapvető hibáinkkal, és mindazzal, amivel dolgozni tudunk magunkon. Magányos műfaj, de sokak számára szól az üzenete. Festéskor általában magunkban vagyunk, de velünk van az egész láthatatlan világ és a látható is, mely számára az ikon készül. Velünk vannak a szeretteink, azok is, akik már az örök hazába költöztek, de velünk vannak azok is, akiknek nehezen vagy nem tudunk szívből megbocsátani, velünk van az egész világ morális és testi nyomora, a háborúk és a tehetetlenségünk, mivel nem tudjuk megakadályozni a rossz tombolását. Egyedül az ima segíthet, és mi éppen ezt tesszük, amikor ikonokat festünk.

Van, aki azt mondja, az ikonok mind egyformák, de ez nem igaz, valójában mind egyediek. Az ikon a festő személyétől is más lesz, épp, ahogy minden ember egyedi és megismételhetetlen, úgy igaz ez az ikonokra is. De az ember csak egy eszköz, egy közvetítő.

